

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.4.3>**Русецька О. О.,**

аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
приватний виконавець виконавчого округу
Дніпропетровської області

ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ СУДУ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Анотація. У статті на основі аналізу наукових поглядів вчених, судової практики та норм чинного законодавства України досліджені та проаналізовані окремі повноваження суду у виконавчому провадженні. З'ясовано, що суд у виконавчому провадженні виконує дві основні функції: забезпечувальну та контрольну, які передбачені у нормах ЦПК України, ГПК України, КАС. Визначені повноваження суду щодо вирішення процесуальних питань, пов'язаних з виконанням рішення. Закон України «Про виконавче провадження» передбачає загальний порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця під час виконання судового рішення. Зазначено, що судовий контроль можна поділити на попередній та подальший контроль. Підтримано позицію науковців, що попередній контроль полягає в тому, що найважливіші, основні дії виконавця в ході виконавчого провадження здійснюються лише на підставі постановлених ухвал суду. Подальший судовий контроль за діями виконавця полягає, здебільшого, в можливості їх оскарження до суду. Також звернено увагу, що суд з власної ініціативи не здійснює контроль, щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців та посадових осіб органів державної виконавчої служби. Такий контроль він здійснює тільки за зверненням сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ щодо оскарження рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення. Зроблено висновок, що ефективність правосуддя прямо залежить від виконання судових рішень, відповідно завдання суду не обмежуються їх ухваленням, адже після набрання судовим рішенням законної сили на суд покладаються повноваження щодо вирішення процесуальних питань, пов'язаних з його виконанням, а також здійснення судового контролю за виконанням судових рішень. Отже, незважаючи на те, що суд не суб'єктом виконавчого провадження, однак відповідно до законодавства суд наділений широким колом повноважень у виконавчому провадженні.

Ключові слова: суд, виконавчого провадження, учасники виконавчого провадження, примусове виконання рішень, судовий контроль за виконанням рішень, процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень.

Rusetska O. O. Regarding the powers of the court in enforcement proceedings: certain aspects

Abstract. The article, based on the analysis of scientific views of scientists, judicial practice and norms of current legislation of Ukraine, researches and analyzes certain powers of the court in enforcement proceedings. It is found that the court in enforcement proceedings performs two main functions: security and control, which are provided for in the norms of the Code of Civil Procedure of Ukraine, the Code of Civil Procedure of Ukraine, and the Code of Administrative Offenses. The powers of the court regarding the resolution of procedural issues related to the execution of the decision are determined. The Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" provides for a general procedure for considering complaints against decisions, actions or inaction of a state bailiff during the execution of a court decision. It is noted that judicial control can be divided into preliminary and subsequent control. The position of scientists is supported that preliminary control consists in the fact that the most important, main actions of the bailiff in the course of enforcement proceedings are carried out only on the basis of court decisions. Further judicial control over the actions of the bailiff consists, for the most part, in the possibility of appealing them to the court. It is also noted that the court does not exercise control on its own initiative regarding appeals of decisions, actions or inaction of executors and officials of state enforcement agencies. It exercises such control only upon application. parties, other participants and persons to the court that issued the enforcement document regarding the appeal of the decision, actions or inaction of the executor and officials of the state enforcement service bodies regarding the execution of the court decision. It is concluded that the effectiveness of justice directly depends on the execution of court decisions, accordingly, the tasks of the court are not limited to their adoption, because after the court decision enters into

legal force, the court is entrusted with the authority to resolve procedural issues related to its execution, as well as to exercise judicial control over the execution of court decisions. Thus, despite the fact that the court is not a subject of enforcement proceedings, in accordance with the legislation the court is endowed with a wide range of powers in enforcement proceedings.

Key words: *court, enforcement proceedings, participants in enforcement proceedings, enforcement of decisions, judicial control over the enforcement of decisions, procedural issues related to the enforcement of court decisions.*

Вступ. Відповідно до законодавчих приписів суд не є учасником виконавчого провадження, але наділений колом повноважень щодо вирішення процесуальних питань, пов'язаних з виконанням рішення суду, а також здійснення судового контролю за їх виконанням. Ефективний захист прав та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, та інтересів держави можливий не тільки завдяки здійсненню правосуддя в Україні, але також і завдяки забезпеченню належного та своєчасного виконання судових рішень. Відповідно до рішення Конституційного Суду України від 13.12.2012 року № 18-рп/2012 «виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, визначений у законі комплекс дій, спрямованих на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави» (рішення Конституційного Суду України) [1]. Інше рішення Конституційного Суду України встановлює, що «невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом» (рішення Конституційного Суду України від 25.04.2012 року № 11-рп/2012) [2].

За відповідною практикою Європейського суду з прав людини право на виконання судового рішення є також складовою права на справедливий суд, передбаченого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року, для цілей якої «виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина судового розгляду» (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шмалько проти України» від 20.07.2004 року заява № 60750/00) [3].

Також необхідно звернути увагу на Висновок Консультативної ради Європейських суддів № 13 (2010) «Щодо ролі суддів у виконанні судових рішень» (Висновок № 13 (2010)

Консультативної ради європейських суддів щодо ролі суддів у виконанні судових рішень ССJE(2010)2 Final м. Страсбург, 19 листопада 2010 року) в якому зазначається, що «на заключному етапі саме суддя повинен вжити всіх можливих заходів, щоб забезпечити виконання рішення».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематиці питань щодо повноваження суду у виконавчому провадженні, вчасності вирішення процесуальних питань, пов'язаних з його виконанням, а також здійснення судового контролю за виконанням судових рішень присвячено праці багатьох науковців. Так, вагомий внесок у дослідження цієї проблеми зробили такі вчені як: О. Б. Верба, В.В. Комаров, Д.Д. Луспенник, В.М. Притуляк, О.З. Хотинська, М.М. Ясинок тощо.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи роль суду у виконавчому провадженні В.В. Комаров вказував, що «суд у виконавчому провадженні виконує дві основні функції: забезпечувальну та контрольну. Реалізація забезпечувальної функції відбувається через попереднє санкціонування судом найбільш важливих процесуальних виконавчих дій, вчинення яких потребує встановлення додаткових гарантій законності та дотримання відповідних прав їх учасників, які забезпечуються судом. Контрольна функція суду реалізується шляхом розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця під час виконання судового рішення» [4, с. 958]. У свою чергу, про це також писав Д.Д. Луспенник, що «судовий контроль на стадії виконавчого провадження, крім вирішення судом ряду процесуальних питань, коли суд стає учасником певних процесуальних правовідносин, про які йдеться у розділі VI ЦПК України «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)», передбачає також контроль, в ході якого оці-

нюються законність дій (бездіяльності) державного виконавця, а також законність прийнятих ним рішень» [5].

О. Б. Верба зазначає, що «...суд з власної ініціативи не здійснює безпосередній контроль за діяльністю державних чи приватних виконавців в ході вчинення ними виконавчих дій. Суд не бере участі у правовідносинах виконавця з іншими суб'єктами виконавчого провадження, але при цьому він впливає на ці правовідносини. Реалізація судовою владою своїх повноважень не повинна закінчуватися ухваленням рішення. Істотні питання, пов'язані з виконавчим провадженням, перебувають у сфері судового попереднього та подальшого контролю» [6, с. 66]. Щодо попереднього та подальшого контролю, то науковці вказують на те, що «попередній контроль полягає в тому, що найважливіші, основні дії виконавця в ході виконавчого провадження здійснюються лише на підставі постановлених ухвал суду. Подальший судовий контроль за діями виконавця полягає, здебільшого, в можливості їх оскарження до суду» [7, с. 70].

До повноважень суду щодо здійснення ним попереднього судового захисту на стадії виконання рішення належать: 1) компетенція суду, пов'язана зі зверненням рішень до виконання (видача виконавчого документу (ст. 431 ЦПК; ст. 327 ГПК; ст. 378 КАС); негайне виконання рішень (ст. 430 ЦПК; ст. 371 КАС); виправлення судом помилки у виконавчому документі (ст. 432 ЦПК; ст. 328 ГПК; ст. 374 КАС); видача дублікату виконавчого документу та поновлення пропущеного строку виконавчої давності (ст. 433 ЦПК; ст. 329 ГПК; ст. 376 КАС); 2) компетенція суду щодо вирішення питань, які виникають під час примусового виконання рішення (тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу (ст. 437 ЦПК); оголошення розшуку боржника або дитини, привід боржника (ст. 438 ЦПК); примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 439 ЦПК); тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України (ст. 441 ЦПК; ст. 337 ГПК). Суд відповідно до законодавства вирішує питання, пов'язаних із обставинами, які перешкоджають, ускладнюють або унеможливають виконання рішень (від-

строчення, розстрочення виконання рішення, зміну чи встановлення способу і порядку виконання рішення (ст. 435 ЦПК; ст. 331 ГПК; ст. 378 КАС). Суду касаційної інстанції надається повноваження щодо зупинення виконання оскарженого рішення суду або зупинення його дії (якщо рішення не передбачає примусового виконання) до закінчення його перегляду в касаційному порядку, вирішення питання про поновлення виконання (дії) оскарженого рішення суду Судом касаційної інстанції у постанові за результатами перегляду оскаржуваного судового рішення (ст. 436 ЦПК; ст. 332 ГПК; ст. 375 КАС).

Також до повноважень суду щодо здійснення ним попереднього судового захисту на стадії виконання рішення належать: «вирішення питання про звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку (ст. 440 ЦПК; ст. 336 ГПК); заміна судом сторони виконавчого провадження (ст. 442 ЦПК; ст. 334 ГПК; ст. 379 КАС); визначення судом частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами (ст. 443 ЦПК; ст. 335 ГПК); роз'яснення судового рішення (ст. 271 ЦПК; ст. 245 ГПК; ст. 254 КАС); вирішення судом питань про можливість реалізації розпорядчих прав сторін, унаслідок яких виконавче провадження закінчується (розгляд питання про затвердження судом мирової угоди сторін (ст. 434 ЦПК; ст. 330 ГПК; ст. 377 КАС); прийняття судом відмови стягувача від примусового виконання рішення (ст. 434 ЦПК; ст. 330 ГПК; ст. 377 КАС))» [8, с. 160-162].

Розглядаючи судовий контроль як організаційно-правову форму реалізації судової влади, О.З. Хотинська вказувала про необхідність розмежування понять «судовий контроль» та «правосуддя» та зазначала, що «правосуддя і судовий контроль – поняття різного порядку, які, водночас, відносяться до одного родового поняття – судова влада, та є самостійними формами її реалізації» [9, с. 15]. Однак, з таким твердженням не погоджуються деякі науковці та зазначають, що «аналіз положень Закону та ЦПК України щодо оскарження дій та рішень державного вико-

навця підтверджує висновок про те, що будь-якої іншої діяльності, яка б не охоплювалась поняттям юрисдикційної і знаходилася б за межами поняття «правосуддя», суд у цивільному судочинстві не здійснює» [10, с. 14].

Д.Д. Луспеник зазначає, «що процесуальні норми розділу VII ЦПК «Судовий контроль за виконанням судових рішень» указують на те, що спору про право між учасниками цих спорів немає, однак законодавець відніс їх до цивільної юрисдикції» [5]. Необхідно також звернути увагу на ухвалу Конституційного Суду України від 14 жовтня 1997 р. № 44-з про відмову у відкритті конституційного провадження в справі № 016/1241-97 за конституційним зверненням державного зовнішньоекономічного підприємства «Славутич-Сталь» щодо тлумачення ст. 124 Конституції України та Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» зазначив, що «відповідно до ст. 124 Конституції України правосуддя – це самостійна галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду й вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ». Аналізуючи конституційні приписи та процесуальний режим здійснення правосуддя В.В. Комаров справедливо визначає основні ознаки правосуддя, до яких відносить: «1) здійснення його лише спеціально створеним органом – судом; 2) здійснення його шляхом розгляду й вирішення в судових засіданнях цивільних і кримінальних справ; 3) здійснення його лише в передбаченому законом порядку (процесуальній формі); 4) можливість застосування заходів державного примусу; 5) наявність спеціальних цілей» [4, с. 22].

Загальний порядок встановлено ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження». Крім того, питання судового контролю за виконанням рішень у цивільних справах регулюються нормами ЦПК України, ГПК України, КАС).

Відповідно до ч. 1 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження, «рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасни-

ками та особами до суду, який видав виконавчий документ, у порядку, передбаченому законом». Крім того розгляд такої скарги здійснюється тільки у випадку звернення сторін виконавчого провадження та інших осіб визначених у вище наведеному законі до суду з метою захисту своїх прав, «...якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права» (ст.447¹ ЦПК України).

На це також звертають увагу й науковці, так наприклад, М.М. Ясинок вказує, що «... специфіка судового контролю полягає в тому, що він здійснюється виключно у випадку звернення особи за захистом» [11, с. 463].

Необхідно зазначити, що однією із важливих гарантій при виконанні судових рішень є право заінтересованих учасників виконавчого провадження на оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби до суду, який ухвалив таке рішення.

Участь суду у виконавчому провадженні є також гарантією забезпечення законності під час виконання судових рішень, адже суд – це орган правосуддя, тому ніякий контроль з боку державних органів не замінить собою контроль судовий. Разом з тим, ще свого часу В.М. Притуляк зазначав, що: «українському законодавцеві слід наділити суд ширшими повноваженнями на стадії виконавчого провадження (щодо нагляду за виконавцем), стати на шлях реформ всієї системи виконання за зразком законодавства держав Європейського Союзу (наприклад, спростити тривалу бюрократичну процедуру виконавчого провадження, зміцнити співпрацю виконавців з судами). Це встановить реальний та дієвий контроль за процесом примусового виконання судових рішень, а також підсилить гарантії учасників процесу щодо реального захисту (поновлення) прав» [12, с. 154].

Деякі науковці пропонують віднести суд до учасників виконавчого провадження, та зазначають, що «... в Законі України «Про виконавче провадження» суд (суддя) взагалі

не згадується як учасник виконавчого провадження, хоча відповідно до Конституції України та КАС України останній наділений широкими повноваженнями у сфері забезпечення виконання судових рішень. У зв'язку з цим пропонуємо доповнити положення Закону України «Про виконавче провадження» статтею, в якій закріпити повноваження суду (судді) як учасника виконавчого провадження, а саме: здійснення судового контролю за виконанням судового рішення, розгляд справ про оскарження рішень, дій або бездіяльності державного або приватного виконавця тощо»[13, с. 130]. Не вдаючись до дискусій, необхідно зазначити про неможливість віднесення суду до учасників

виконавчого провадження, в силу правового статусу суду.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що ефективність правосуддя прямо залежить від виконання судових рішень, відповідно завдання суду не обмежуються їх ухваленням, адже після набрання судовим рішенням законної сили на суд покладаються повноваження щодо вирішення процесуальних питань, пов'язаних з його виконанням, а також здійснення судового контролю за виконанням судових рішень. Отже, незважаючи на те, що суд не суб'єктом виконавчого провадження, однак відповідно до законодавчих приписів суд наділений широким колом повноважень у виконавчому провадженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Рішення Конституційного Суду України. Справа від 13.12.2012 року № 18-рп/2012. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12>.
2. Рішення Конституційного Суду України. Справа від 25.04.2012 року № 11-рп/2012. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 3. С. 53-60.
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шмалько проти України» від 20.07.2004 року, заява № 60750/00. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/980_226.
4. Комаров В.В., В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін. Курс цивільного процесу: підручник/ за ред. В.В. Комарова. Х.: Право, 2011. 1352 с.
5. Луспеник Д.Д. Судовий контроль за виконанням судових рішень. Розгляд скарг на дії державного виконавця. URL: <http://www.justinian.com.ua/print.php?id=2098>
6. Верба-Сидор О. Б. Правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Верба-Сидор Ольга Богданівна ; Львів. нац. у-т ім. Івана Франка. Львів, 2012. 244 с.
7. Гриновець О.Б. Роль суду при вирішенні питань, пов'язаних із ускладненнями у здійсненні виконавчого провадження. *Успіхи і досягнення у науці* № 5(5). 2024. С. 67-68. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/13357/13420>
8. Виконавче провадження : навч. посіб. (у схемах і таблицях) (електронне видання) / Ю. М. Юркевич, О. Б. Верба-Сидор, Н. М. Грабар та ін.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. ВербиСидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 600 с.
9. Хотинська О. З. Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Академія адвокатури України. К., 2006. 20 с.
10. Шадура Д. М. Цивільна юрисдикція : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2008. 20 с.
11. Ясинок М.М. Цивільний процес України: Підручник (за загальною ред. д.ю.н., доцента М.М. Ясинка). К.: Алерта, 2014. 744 с.
12. Притуляк В.М. Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2016. 205 с.
13. Смотрич Д. В. Процесуально-правові засади виконання судових рішень в адміністративних справах: дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Львівський національний університет імені Івана Франка; Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2021. 242 с.